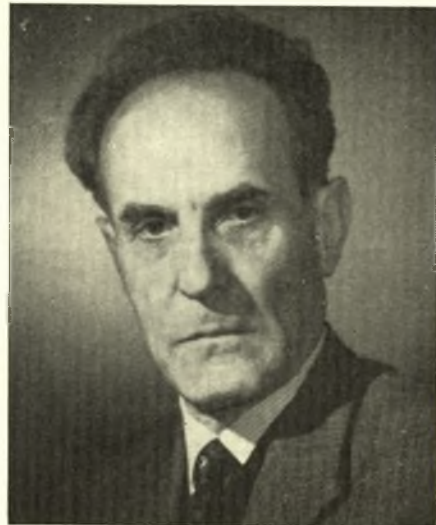

ΔΟΣΙΘΕΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗΣ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΛΙΤΖΑΣ ΚΑΙ ΑΓΡΑΦΩΝ

(1793 - 1842)

ΠΑΝΟΥ Ι. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΠΑΝΟΣ Ι. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

I. Εισαγωγικά.

Ἡ ἐπαρχία Ἀγράφων ἐπὶ Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἶχε τύχει προνομίων αὐτοδιοικήσεως καὶ αὐτονομίας, πού συνεχίστηκαν καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἀλλὰ καὶ φορολογικῆς ἀπαλλαγῆς λόγῳ τοῦ ὄρεινῳ της, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐδάφους καὶ τοῦ ἀτιθάσου χαρακτῆρος τῶν κατοίκων της. Ἀναφέρεται ἐπίσης ὅτι ἡ ὄνομασία «Ἀγραφα» ὀφείλεται εἰς τὴν μὴ ἀναγραφὴν τῆς περιοχῆς εἰς τοὺς φορολογικοὺς καταλόγους τῶν Βυζαντινῶν. Ἐπὶ τουρκοκρατίας, μὲ τὰ 31 θεσσαλικά καὶ ἰσάριθμα εὐρυτανικά χωριά της, ἡ ἐπαρχία αὐτὴ ὑπαγόταν διοικητικὰ μὲν στὴν Γεν. Διοίκηση (σαντζάκι) Τρικκάλων, ἐκκλησιαστικὰ δὲ στὴν ἐπισκοπὴ Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων¹ ὑποκείμενη στὴ Μητρόπολη τῆς Λάρισας. Τὴν ἐπισκοπὴ Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων μονολεκτικὰ ὡς «Λιτσᾶς» ἢ «Λιτζᾶς» συναντᾶμε στὸν Θ' αἰῶνα, μὲ δλοκληρωμένη δὲ τὴν ὄνομασία της ἀπὸ τὸν ΙΓ' αἰῶνα καὶ ὡς τὸ 1833, ὅποτε μετονομάστηκε σὲ Καλλιδρόμης μὲχρι τοῦ 1842. Πρόκειται γιὰ μιὰ ἀπὸ τὶς ἀρχαιότερες καὶ σπουδαιότερες ἐπισκοπές, τῆς ὁποίας ἡ ἀρχικὴ ἵδρυση ἀσφαλῶς ἀνάγεται σὲ παλιότερους ἀκόμα χρόνους ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνα. Στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας ὑπάγονταν στὴν ἐν λόγω ἐπισκοπὴ καὶ τὰ χωριά τοῦ σημερινοῦ νομοῦ Φθιώτιδος, Νεχώρι (Κοστριάδα), Πιτωτὰ καὶ Παλιόκαστρο τ. δήμου Τυμφρηστοῦ, μεταξὺ δὲ τῶν θεσσαλικῶν ἀγραφιῶτικων χωριῶν τὸ Σμόκοβο καὶ ἡ Ρεντίνα. Μάλιστα γιὰ ὀλιγόχρονο διάστημα ἀπαντᾶται καὶ ἡ ὄνομασία Λιτζᾶς καὶ Ρενδίνης ἢ Λιτῆς καὶ Ρενδίνης, ἄσχετης μὲ τὴν ὁμώνυμο ἐπισκοπὴ Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα ἐπισκοπῆς Σμοκόβου συναντιέται, μολονότι ἀπὸ τὸ Ι' αἰῶνα καὶ ὕστερα τὸ Σμόκοβο καὶ ἡ Ρεντίνα ὑπάχτηκαν στὴν ἐπισκοπὴ Θαυμακοῦ. Σημειωτέον ὅτι καὶ εὐρυτανικά χωριά τῶν Ἀγράφων καθὼς τὸ Μπιλοκομήτι καὶ ἡ Καρύτσα (Δολοπάν) εἶχαν μὴ στὴν δικαιοδοσία τοῦ ἐπισκόπου Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου (ἀρχές ΙΖ' αἰῶνα). Ὅσο γιὰ τὴν προέλευση τῆς ὀνομασίας τῆς Ἐπισκοπῆς, ὑπάρχουν διάφορες ἐκδοχές. Κατ' ἄλλους προέρχεται ἡ λέξις «Λιτζᾶ» ἀπὸ τοὺς Τούρκους (ilica = ιλιτζᾶ=θερμὴ ἰαματικὴ πηγὴ) σὲ συσχετισμὸ μὲ τὰ θερμὰ λουτρά τοῦ Σμοκόβου μοναδικὰ στὴν περιοχὴ. Ὅμως ἡ παρουσία τούρκικου τοπωνύμιου στὸν Θ' αἰῶνα δὲν δικαιολογεῖται δεδομένου, ὅτι οἱ Τούρκοι ἔφθασαν στὴν περιοχὴ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνα, καὶ εἶναι γνωστὸ πὼς γιὰ νὰ γίνῃ καθιέρωση μιᾶς ξένης λέξεως θὰ πρέπει στὸν τόπο πού καθιερώθηκε νὰ χρησιμοποιηθῇ σ' ἓνα σημαντικῆς διάρκειας χρονικὸ διάστημα. Σὰν πιθανώτερη φαίνεται ἡ προέλευση ἀπὸ τὰ σέρβικα, γιὰτὶ συναντιέται σὲ ἀρκετὲς πηγές ἡ ἐπισκοπὴ καὶ ὡς «Λιτσά καὶ Ἀγράφων». Ὅσο γιὰ τὴν δράση τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἐπισκοπῆς Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων θὰ πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι αὐτὴ κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπῆρξεν ἱκανοποιητικὴ γιὰ τὸ σκλαβωμένο στοὺς Τούρκους λαό. Ὑστερα ὁ ἐπίσκοπος τῆς ὄρεινῆς αὐτῆς περιοχῆς εἶχε μὲ μύριες ἀντιξοότητες νὰ παλαίψῃ ἔτσι

1. Βλπ. Πάνου Ι. Βασιλείου: Ἡ Ἐπισκοπὴ Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων ἐπὶ Τουρκοκρατίας μὲ σύντομη ἐπισκόπηση τῆς ἱστορίας τῆς Εὐρυτανίας, τῶν μοναστηριῶν καὶ τῶν Σχολῶν της. Ἀθήνα 1960 σ. 99 κ. ἔξ. Γιὰ τὸν Δοσίθεο βλπ. σ. 191-202

Ἱστοριοδίφης, ἱστορικὸς συγγραφεὺς τῆς Εὐρυτανίας εἰς Ἀγ. Τριᾶδα τῆς ὁποίας ἐγεννήθη τὸ 1898. Διακόψας τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν Ἀνωτάτην Σχολὴν Καλῶν Τεχνῶν, ἠκολούθησε ἐπαγγελματικῶς τὸν τραπέζ. κλάδον. Μετέσχε: ὡς ἐφ. ἀξιώματικὸς πεζικοῦ (Διμοιρῆτης Λόχου καὶ Πολυβολαρχίας) εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας 1918-23, εἰς τὸν ἀντιφασιστικὸν πόλεμον 1940-41 καὶ εἰς τὴν Ἐθνικὴν Ἀντίστασιν κατὰ τῶν φασιστῶν, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ὑπέστη ταλαιπωρίας. Γνωρίσας τὰ δεινὰ τῆς ζωῆς τῶν ὄρεινῶν πληθυσμῶν, ἀπὸ τῆς νεανικῆς του ἡλικίας ἐδημοσιογράφησε καὶ περιέγραψε ταῦτα διὰ νὰ προκαλέσῃ τὸ σχετικὸν ἐνδιαφέρον τῶν ἀρμοδίων, ἡ δὲ ὑπ' αὐτοῦ συνεχῆς προβολὴ τῶν φυσικῶν καλλωνῶν τῆς Εὐρυτανίας κατὰ πολὺ συνέβαλε εἰς τὴν δημιουργίαν τουριστικῆς κινήσεως. Ἀπὸ τοῦ 1951 ἀσχολεῖται συστηματικῶς μὲ ἱστοριοδιφικὰς ἐρεῦνας καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν ἱστορικῶν μελετῶν ἐπὶ θεμάτων σημαντικῶν προσωπικοτήτων καὶ τοῦ λαοῦ, τῶν ὁποίων βάσει νέων ἠλεγμένων στοιχείων ἐξ ἠγνοημένων κωδικῶν, χριστιανικῶν ἀνερευνητῶν μνημείων, ἀρχείων τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ κ.λ.π., κατάρθωσε νὰ ἀνασχηματίσῃ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀγνωστον δρᾶσιν τῶν κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν. Τὸ ἔργον του ἐκρίθη παρ' ὄλων λιαν εὐμενῶς καὶ ἐχαρακτηρίσθη «ὡς προσφορὰ ἐθνικῆς ὑπηρεσίας εἰς τὴν Πατρίδα», ἐβραβεύθη δὲ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τὸ 1958. Ὑπῆρξε τακτικὸς ἢ ἑκτακτος συνεργάτης εἰς τὸν ἐπαρχιακὸν καὶ ἀθηναϊκὸν τύπον, περιοδικὰ καὶ τὰς ἐγκυκλοπαιδείας (Πάπυρος-Λαρούς, Ἐρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ, Αἰτωλοακαρνανικὴ κλπ.) κ.ἄ. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδοθεισῶν 23 μελετῶν του παραθέτομεν τινάς: Εὐγένιος Γιαννούλης ὁ Αἰτωλὸς καὶ οἱ σπουδαιότεροι μαθηταὶ τῶν Σχολῶν τῶν Ἀγράφων (α' βραβεῖον Ἀκαδ. Ἀθηνῶν 1958). Ἡ ἐπισκοπὴ Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων ἐπὶ τουρκοκρατίας μὲ σύντομη ἐπισκόπηση τῆς ἱστορίας τῆς Εὐρυτανίας, τῶν μοναστηριῶν καὶ τῶν Σχολῶν της (1960) (ἐτιμήθη μὲ τὸ χρυσοῦν μετάλλιον τῆς Ἱερᾶς πόλεως Μεσολογγίου), Διονύσιος «ὁ ἐκ Φουρνᾶ ἱστοριογράφος» (ἀνάτυπον ἀπὸ τὴν Ἐρησκ. καὶ Ἠθικὴν Ἐγκυκλ. Ε', 60-32 (1964). ὁ Ἀναστάσιος Γόρδιος ὡς γιαιτρός κ.ἄ.

πού δὲν ἦταν καθόλου εὐκόλο στοὺς σκοτεινοὺς ἐκείνους καιροὺς, νὰ κρατήσῃ «ἔργοις» τὸ ἀξίωμά του καὶ μὲ συνέπεια στὸν σοβαρώτατο προορισμὸ του. Ὅπως ἴσως ποτε συναντᾶμε ἀρκετοὺς ἐπισκόπους ἐδῶ πάνου, πού ἦταν καλοὶ πνευματικοὶ ποιμένες καὶ ἐργάτες, πού συνέβαλαν ὄχι μόνον στὴν διατήρησιν καὶ διάδοσιν τῶν ἐλληνοχριστιανικῶν παραδόσεων, ἀλλὰ καὶ στὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων. Καὶ τέλος, πού θεωρῶ σπουδαιότερο, πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς συνέβαλαν στὴν δημιουργίαν καὶ συντήρησιν, κάτω ἀπὸ τὴν στάχτη τῆς σκλαβιάς, τῶν σπινθήρων τῆς προεπαναστατικῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως. Οἱ σπινθῆρες αὗτοι πού καλλιεργήθηκαν ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά μὲ τὶς περιφρημῆς Σχολές τῶν Ἀγράφων καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μὲ τὴν συμβολὴ τῶν κλεφταρματολῶν καὶ τὴν ὀρητικὴ πνοὴ πού ἔδωκε ἐπακό-

Παλιός ηλιορδείτικος πύργος.

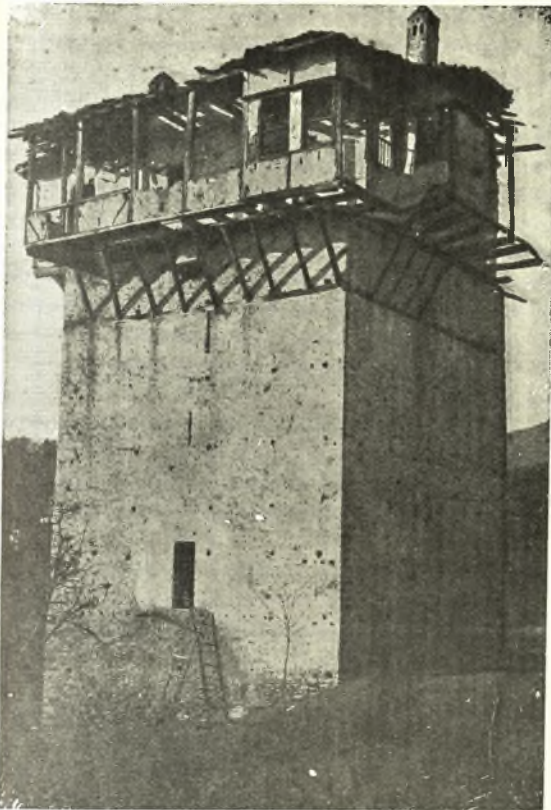

1930. Άι αζοστοιχία διασχίζουσα την Θεσσαλικήν πεδιάδα.

Τό προσωπικόν τής Έταιρείας Τσιμέντων «Όλυμπος» Άγριας Βόλου (Παλαιά φωτογραφία).

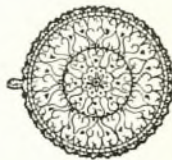

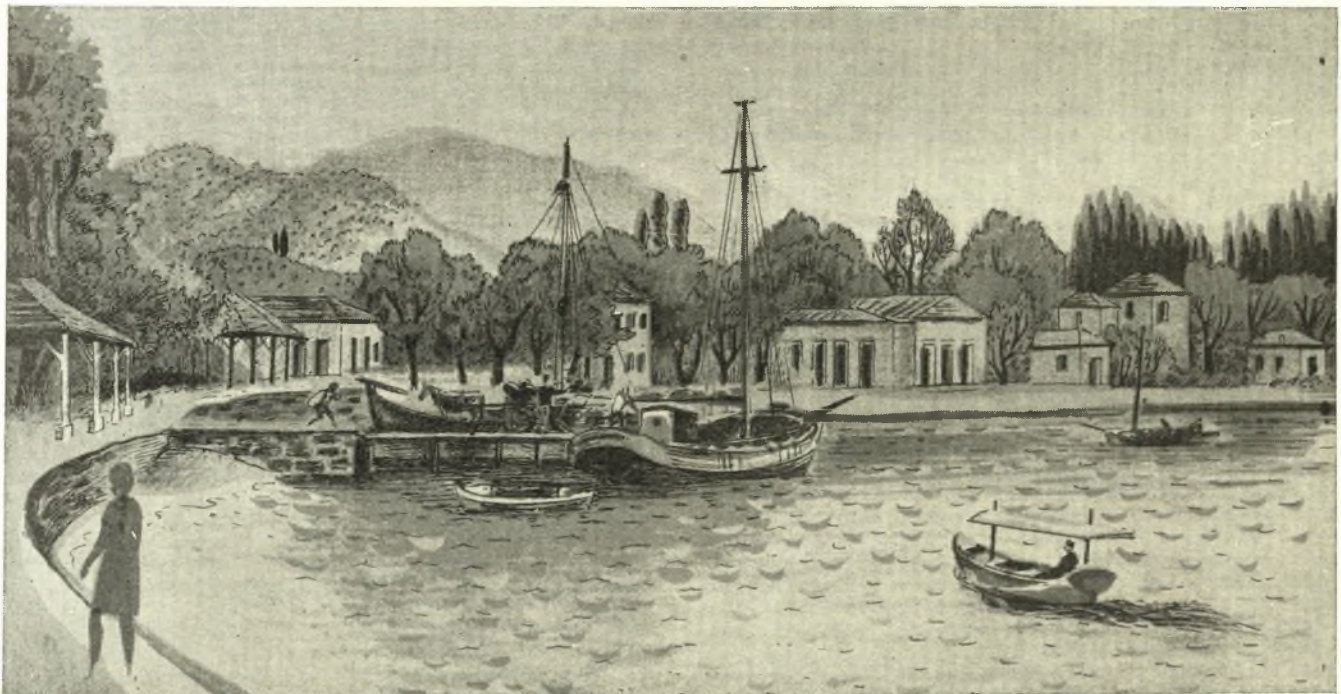
Παλιός πελοποννήσιος πύργος

1910. Όμάς Βολιωτών κυνηγών.

Άγιά-Βόλου (Έργον Άγήνορος Άστεριάδη).

λουθα στο φούντωμά τους ή Φιλική Έταιρία, έφτασαν στού ιερού πολύχρονο και πανένδοξο άγώνα τώ ξέσπασμα, γιά τήν άπελευθέρωση τής Πατρίδας από τόν τούρκο ζυγό, παρ' όλη τήν συμφεροντολογική, τήν γνωστή καιροσκοπική, πολιτική και τήν αντίδραση τών κοτζαμπάσηδων... Ένας από τούς σπουδαιούς επισκόπους Λιτζάς και Άγράφων υπήρξε και ό Θεσσαλός Δοσιθέος Παναγιωτίδης² γιά τόν όποιο κατωτέρω θέλουμε άσχοληθί.

Π. Η ζωή και ή δράση τού Δοσιθέου Παναγιωτίδη.

Γεννήθηκε στις Σοφάδες τής Καρδίτσας στά 1762. Τά πρώτα σχολικά μαθήματα φαίνεται ότι διδάχτηκε στήν γενεατέρα του, έπακόλουθα δέ, γιά πληρέστερη μόρφωση παρακολούθησε, γιά άγνωστο χρονικό διάστημα, τίς παραδόσεις τού άξιολόγου ιεροδιδασκάλου τής Σχολής Άγίας Τριάδος-Εύρυτανίας, Φουρνιώτη άρχιμ. Ίωσήφ. Τήν ενδιαφέρουσα αυτή πληροφορία τήν όφείλουμε στόν έν μέρει άνέκδοτο κώδικα τού Γεωργ. Άναγν. Ίατριδής (σελ. 246 ύποσημ. α') όπου αναφέρεται ότι ό έν λόγω Ίωσήφ «έχρημάτισε διάκος πρότερον τού Λιτζάς Διονυσίου (1766-1793) κατά δέ τώ 'αυθ' (=1779) τών γραμματικών καθηγήσατο μαθημάτων έν τή κώμη Άγία Τριάς τών Άγράφων παρ' ώ έμαθήτ ευσε και ό μετά ταυτα Λιτζάς και Άγράφων Δοσιθέος».^{2α} Τέλος θά πρέπει νά παρακολουθήσε μαθήματα και στή φημισμένη Σχολή τού Καρπενησιού, πού άκόμη στά χρόνια εκείνα (1770-1780) κρατούσε άρκετά καλά έστω και σπινθήρες τών λαμπρών περασμένων της, χάρις στή διδασκαλία τού Παπαδημήτρη Χρυσάφη (1774-1783) και τού ιερονομιάτου Παπαπέτρου οικονόμου τού Ίθακισίου πού διετέλεσε άξιος σχολάρχης της από τού 1784-1814. Στις 5)1)1819 ό Παπαπέτρος πέθανε άρρωστημένος και άμπωτος, έγκαταλειμένος δέ έντελώς από τήν πόλη, γιά τή μόρφωση τών παιδιών τής όποίας τριάντα όλόκληρα χρόνια εύσυνείδητης παιδευτικής έργασίας διέθεσε. Ό θάνατος αυτός είχε σαν άποτέλεσμα τήν παρακμή σέ λίγο και τής Σχολής αυτής³.

Πολύ μέ άπασχόλησε μία άμάρτυρη πληροφορία τού

2. Βλπ. Π. Η. Πουλίτσα «Έπιγραφαι, ένθυμησης και σιγίλλια έξ Εύρυτανίας» στήν Έπετ. Βυζ. Σπουδών, 1926 σ. 264. Έκει αναφέρεται ότι στήν Άγ. Παρασκευή (έκκλησία) τού χωριού Ροσκά-Εύρυτανίας ύπάρχει άντιμνησιο στήν κάτω πλευρά τού όποιου σέ μία σειρά μέ μελάνη είναι γραμμένα τά έξης: «Μνήσθητι Κύριε Δοσιθέου άρχιερέως: τού Λιτζάς και Άγράφων τού σοφαδίτου. Άφιερώθη έν χωρίω Ροσκά τού Καρπενησιού 1815». Δέν εύσταθούν λοιπόν τά γραφόμενα στό Έγκυκλ. λεξικόν Έλευθερουδάκη από τόν Τ. Χ. Κ.(Κανδηλώρο) ότι ό Δοσιθέος κατάγονταν «έξ Άγράφων», γιάτί οι Σοφάδες ούδέποτε επί Τουρκοκρατίας άνήκαν στήν άγραφιώτικη περιοχή. Όσον άφορά τώ έπώνυμό του βεβαιώνεται από τώ ύπ' αριθ. 589 3)5)1865 πιστοποιητικό τού δημάρχου Καρπενησιού Καρφί πού μάς λέγει, ότι ό Δημήτριος Παναγιωτίδης ήταν άνεπίδός τού Δοσιθέου από τόν άδελφό του. Πρβλ. Άρχ. άγωνιστών φάκελ. χειρογρ. Έθν. Βιβλιοθήκης ύπ' αριθ. 26237. Α. Φραντζή, «Έπιτομή τής ιστορίας τής άναγεννηθείσης Έλλάδος...», Άθήναι 1889-1891 τ. Δ' σ. 100. Βασ. Άτέση, Έπίτομος έπισκοπ. Ιστορία τής έκκλησίας τής Έλλάδος, Άθήναι 1948, Α' σ. 37, όπου άρκετά βιβλιογραφία. Π.Ι. Βασιλείου, στή Θρησκευτ. και Ήθική Έγκυκλ. 1964, Ε' σ. 198.

2α. Π. Ι. Βασιλείου, «Η πνευματική άναγέννηση τής Ρούμελης», Άθήναι, Οκτώβρ. 1957, σ. 1 κέξ. Έκει αναλυτικά διαλαμβάνονται τά άφορόντα στή Σχολή από τόν κώδικα Γ. Άν. Ίατριδής πού είχε τήν καλωσύνη νά θέσει στή διάθεσή μου γιά νά μελετήσω και χρησιμοποιήσω έλεύθερα τώ περιεχόμενό του ό κ. Κ. Θ. Δημαράς, τόν όποιο γιά τήν εύγενική του αυτή προσφορά εύχαριστώ και από εδώ. Τού ίδιου: «Άγνωστα έπιγράμματα τού Παναγ. Παλαμά» στό π. Ν. Έστια, Άθήναι 15)6)1959 Νο 767 σ. 796. όπου άρκετά σχόλια γιά τώ Β' κώδικα τού Ίατριδής «τής Σχολής τού Καρπενησιού» μέ τίς 284 σελίδες του και τά ποικίλα περιεχόμενά του τά περισσότερα ένδιαφέροντα τή Σχολή τού Καρπενησιού.

3. Π. Ι. Βασιλείου, Εύγένιος Γιαννούλης ό Αιτωλός και οι σπουδαιότεροι μαθητές τών Σχολών τών Άγράφων, Άθήναι 1957, σ. 67, ύποσημ. 92, όπου διορθώτω τυπογρ. λάθος έτών διδασκαλίας στό Καρπενήσι τού Παπαδημήτρη Χρυσάφη είς 1774-1783 και όχι 1785, σ. 65, 94 κέξ. και 115. Έπίσης βλπ. τόν πού άνεφέρθηκε άνωτέρω κώδικα Ίατριδής στή 243 ύποσ. β' γιά τόν Πέτρο Ίθακισιο τόν άξιο αυτό σχολάρχη τής Σχολής τού Καρπενησιού.

άείμνηστου Μητροπολίτη Ίεζεκιήλ γιά σπουδές τού Δοσιθέου στή Σχολή τών Βραγγιανών. Αυτό φυσικά δέν άποκλείεται, όμως δέν μόρεσα τίποτε τώ σχετικό νά έξακριβώσω. Άλλωστε στά έφηβικά χρόνια τών σπουδών τού Δοσιθέου και μάλιστα ύστερα από τώ θάνατο τού Γορδίου (1729) ή Σχολή τής Γούβας άρχισε νά παρακμάζει μέ μερική συνέχιση τού έργου της από τώ Θεοφάνη στή Φουρνά (Σχολή τού Διονυσίου) ως τώ 1780. Στά 1784, καθώς μάς είναι γνωστό, ό Θεοφάνης πέθανε σέ βαθειά γεράματα. Άπό τούς μαθητές τού Γορδίου και τού Θεοφάνη κανένας δέν θέλησε νά έπιστρέψει στα «άμφίκριμνα» όρη τών Άγράφων και νά άφήσει τίς παχυλές άμοιβές πού χορηγούσαν οι Σχολές εύκαταστάτων κοινοτήτων τού έσωτερικού και ίδια τού έξωτερικού. Δέν εύσταθεί λοιπόν ή παραπάνω πληροφορία σέ συσχετισμό της μέ τά παιδευτικά γεγονότα τής έποχής⁴.

Ό Δοσιθέος χαρακτηρίζεται σαν λόγιος «εுλαβής και ίκανώς παιδεία κεκοσμημένος» κατά τή γνώμη τού προκατόχου του Διονυσίου. Άλλά τώ σπουδαιότερο, πρός τιμήν του, προσόν, ήταν, ότι υπήρξε από τούς «άκρωσ φιλογενεις και φιλελευθερους» επισκόπους τής έποχής του. «Άνεδείχθη άληθής ποιμεναρχής επιδείξας τάς άρετάς αυτού κατά τώ διάστημα τών άγώνων τού 1821, τσοούτφ μάλλον, καθ' όσον αί έκφάνσεις αυτού έν τή έπαρχία του έξεδηλώθησαν κατά τρόπον λιαν ζωηρόν». Έλαβε μέρος στόν άπελευθερωτικό άγώνα χωρίς νά λογαριάσει τούς γνωστούς άφορισμούς τού Πατριάρχη Γρηγορίου τού Ε' και τά άντεθνικά κελεύσματα τού προΐσταμένου του μητροπολίτη τής Λάρισας Μελετίου⁵.

Στόν έπισκοπικό θρόνο άνέβηκε στις 17 Ίουλίου τού 1793 ύστερα από τήν οικειοθελή παραίτηση⁶ τού έπισκόπου Διονυσίου⁷, ό όποίος είχε φτάσει σέ βαθειά γερά-

4. Ίεζεκιήλ, «Άρχιερείς Άγραφιώται» στό π. Θεσσαλικά Χρονικά, Άθήναι 1930 τ. Γ' σ. 101. Π. Ι. Βασιλείου, Εύγένιος Γιαννούλης ό Αιτωλός κλπ. όπ. π. γιά τίς Σχολές τών Άγράφων στις σ. 27-39 και 70 κέξ., γιά δέ τόν Θεοφάνη τόν έκ Φουρνάς στή σ. 94 κέξ. Έπίσης τού ίδιου «Οί Σχολές τών Άγράφων επί Τουρκοκρατίας» στήν «Έπισκοπή Λιτζάς και Άγράφων κ.λπ.» όπ. π.σ. 83-99, στή Θρησκευτική και Ήθική Έγκυκλιον. 1962, Α' σ. 312-315 και στήν Έγκυκλ. «Πάπυρος-Λαρούς» 1960, Α' σ. 256.

5. Βλπ. πώ κάτω πληρεξούσιο κατοίκων τής Εύρυτανίας πού συντάχθηκε στό Μεγάλο Χωριό στις 13)12)1821. Άκόμη Π. Ι. Βασιλείου: «Η Έπισκοπή Λιτζάς και Άγράφων επί Τουρκοκρατίας κλπ. Άθήναι 1960, σ. 130 ύποσ. 184. Πρβλ.: Άρχείο Άγωνιστών, Έθν. Βιβλιοθήκης, χειρόγρ. ύπ' αριθ. 26240. Όσον άφορά τή δράση τού μητροπολίτη τής Λάρισας Μελετίου βλ. Φ. Πουκεβίλ, Ιστορία τής άναγεννήσεως τής Έλλάδος, μετάφρ. Ξ. Ζυγούρα, Άθήναι 1890. τ. Δ' σ. 95. κέξ. Ό Δοσιθέος πού πήρε τήν άντεθνική έγκύκλιο τού Μελετίου πού τόν προέτρεπε όχι μόνο νά μή συμμετάσχει στό έπαναστατικό κίνημα, άλλα αντίθετα νά έργασθεί έναντίον του και νά ύπακούη μόνο στους Τούρκους φροντίζοντας γιά τή σύναξη τών δικαιωμάτων των, δέν τήν λογαρίασε άλλα άκολούθησε χωρίς έπιφυλάξεις και καιροσκοπικούς ύπολογισμούς τώ δρόμο τής τιμής και τού καθήκοντος. Όσο γιά τόν άφορισμό τών έπαναστατών από τόν Πατριάρχη Γρηγόριο λέγεται ότι αυτός έγινε μέ τή βία τής Πύλης και γιά άποφυγή άντιποίνων στους χριστιανούς τής Πόλης πού δυστυχώς δέν άποφεύχθηκαν. Σπ. Τρικουπη, Ιστορία τής Έλλην. έπαναστάσεως, Άθήναι 1888 έκδ. 3 τ. Α' σ. 68-69 και Τάκη Ν. Πιπινέλη, Πολιτική ιστορία τής Έλλην. έπαναστάσεως. Παρίσι 1908 σ. 49 κέξ. Έπίσης Ν. Δραγούμη, Ιστορικά άναμνήσεις, Άθήναι 1925 σ. 187. Γιάννη Κορδάτου, Η κοινων. σημασία τής Έλλ. έπαναστάσεως τού 1821, Άθήναι 1946, 117 σ. κέξ. Γ. Φιλήμονος, Δοκίμιον ιστορ. περί τής Έλλην. έπαναστάσεως, Άθήναι 1859. τ. Ζ' σ. 31, 110 κέξ. Κ. Παπαρηγοπούλου, Ιστορία τού Έλλην. Έθνους, Άθήναι 1925, τ. Ε' κεφ. Β' σ. 47 κέξ. και σ. 82 κέξ. Κων. Οικονόμου, Τά σωζόμενα έκκλησιαστικά συγγράμματα, Άθήναι 1864, Β' σ. 481.

6-7. Βλπ. κώδικα Λάρισας ύπ' αριθ. 1472 φύλ. 76β, όπου ή παραίτηση τού Διονυσίου. Στο φύλ. 77α τού ίδιου κώδικα ύπάρχει και τώ υπόμνημα τής έκλογής τού Δοσιθέου. Οί ύπογραφές τών άποτελεσάντων τώ έπισκοπικό συμβούλιο έπισκόπων είναι πολύ δυσανάγνωστες έξ αίτίας τών βυζαντινότροπων συμπλεγμάτων. Ό κώδικας αυτός πού βρίσκεται στήν Έθν. Βιβλιοθήκη, μαζί μέ τόν κώδικα Τρίκκης περιέχουν σοβαράτα στοιχεία γιά τίς θεσσαλικές έπισκοπές επί τουρκοκρατίας. Σπ. Λάμπρου, Ιστορικά σημειώματα από τόν κώδικα Γ. Άν. Ίατριδής στό Δελτίο Ιστορ. και Έθν. Έταιρίας, 1885, τ. 2, σ. 113-114.

ματα. Τὸ ἀνέκδοτο ὡς τὰ σήμερα ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Δοσιθέου εἶναι τοῦτο:

«Ἐπειδὴ τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Λητῆας καὶ Ἀγράφων ἀπροστατεμένου μετὰ τῆς ἀρχιερατείας κυρ Διονυσίου οἰκιοθελῶς καὶ ἀβιάστως παραιτησαμένου, ὡς ἀντικρὺ φαίνεται, ἡμεῖς οἱ παρευρεθέντες ἀρχιερατικῆ προτροπῆ καὶ ἀδείᾳ τοῦ πανιερωτάτου ἡμῶν Δεσπότης Μητροπολίτου τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Λαρίσης κυρ κυρ Διονυσίου συνελθόντες ἐν τῷ πανσέπτῳ ναφ τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης⁸ ἐπὶ εὐρέσει τοῦ ἀρμοδίου προσώπου τοῦ ἀναδεξομένου τὴν προστασίαν τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης Λητῆας καὶ Ἀγράφων καὶ ψήφου καὶ κανονικὰς καὶ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ποιήσαντες ὑποτύπων, ἐθέμεθα πρῶτον τὸν πανοσιολογιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κύριον Δοσίθεον τὸν πρωτοσύγγελον τῆς ἐπαρχίας ταύτης καὶ δευτέρου τὸν ὀσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κύριον Στέφανον καὶ τρίτου τὸν ὀσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κύριον Ἰωσήφ. Ὅθεν κατεστρώθη καὶ τὸ παρὸν ὑπόμνημα ἐν τῷ φῶδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Λαρίσης: ἀψγ' (1793) Ἰουλίου 15. Ὁ Τρίκκης Διονύσιος ἔχων καὶ τὴν γνώμην τοῦ Θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Ἀγίου Λοιδωρικού καὶ Ἀγίου Ζητονίου.

Ὁ πρῶτον Λητῆας καὶ Ἀγράφων
Δι ο ν ὄ σ ι ο ς

ἔχων τὰς γνώμας τοῦ τε Θαυμακοῦ κυρ Ἰακώβου καὶ τοῦ Ἀγίου Γαρδικίου κυρ Παΐσιου»⁹.

Ὁ Δοσίθεος φαίνεται ὅτι μυθήθηκε ἔγκαιρα εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, γιατί παρυσιάζει ἐνεργὸ ἀνάμιξη στὸν ἀγώνα. Χαρακτηρίστηκε μάλιστα ὡς «ἀξιοματικὸς τετάρτης τάξεως» καί, γιὰ τὶς ὑπηρεσίες του πρὸς τὴν πατρίδα, πῆρε ἀπὸ τὸν Ὁθωνα τὸν «ἐλέω Θεοῦ Βασιλέα τῆς Ἑλλάδος» παράσημο «μὲ ἀδειαν τοῦ νὰ φέρη τὸ ἔντιμον τοῦτο παράσημον εἰς πᾶσαν περίστασιν»¹⁰.

Στὰ 1821, σύμφωνα μὲ μίαν ἀπόφαση τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἀντιπρόσωποι τῶν ἐπαρχιῶν στέλλονταν ἀπὸ τοὺς κατοίκους στὴν Ἐθνικὴ Συνέλευση γιὰ νὰ γνωμοδοτοῦν πάνω σὲ διάφορα τοπικῆς ἢ γενικῆς φύσεως ζητήματα καὶ νὰ ὑποστηρίζουν τὰ συμφέροντα τῆς ἐπαρχίας των μὲ δικαίωμα ψήφου ἴσου μὲ ὅλους τοὺς λοιποὺς «παραστάτες»¹¹, καθὼς λέγονταν οἱ πρῶτοι πολιτικοὶ ἐκπρόσωποι τῶν ἐπαρχιῶν.

Σὰν τέτοιο ἀντιπρόσωπο τοὺς διάλεξαν οἱ Εὐρυτᾶνες τῆς περιοχῆς Καρπενησιοῦ τὸ Δοσίθεο γιὰ τὴν Ἀ' Ἐθνικὴ Συνέλευση Πελοποννήσου. Τὸ ἀνέκδοτο ὡς τὰ σήμερα ἔγγραφο σχετικὴ ἐξουσιοδότηση τῶν Εὐρυτᾶνων παρουσιάζουμε ἐδῶ¹²:

8. Πρόκειται περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας τοῦ Καρπενησιοῦ.
9. Πρβλ. Κώδικα Λαρίσης φῶλ. 77α.

10. Πρβλ. Ἀρχεῖον ἀγῶνος. Ἐθν. Βιβλιοθ. χειρόγρ. 26243 ὅπου αὐτοῦσιο τὸ δίπλωμα τῆς ἀπονόμης ἀπὸ τὸν Ὁθωνα παρασήμου στὸ Δοσίθεο (No 4161 3)2)1837) μὲ σημείωση τοῦ γραμματέα τῆς Ἐπιτροπῆς ἀγῶνος ἐπάνω στὸ φάκελο τῶν ἐξῆς: «Δοσίθεος ἐπίσκοπος Λητῆας καὶ Ἀγράφων διὰ τῶν κληρονόμων αὐτοῦ, τετάρτης τάξεως ἀξιοματικὸς». Πρβλ. ἀκόμη «Χειρόγραφα ἀρχεῶν ἀγῶνος» (Ἐθν. Βιβλιοθήκη) ὑπ' ἀριθ. 26241, 26242, ὅπου ὑπάρχουν τὰ σχετικὰ τῆς ἀλληλογραφίας μεταξὺ τῆς ἐπὶ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ δημοσ. ἐκπαιδεύσεως γραμματείας τῆς Ἐπικρατείας καὶ τοῦ Δοσιθέου, στὸν ὅποιο γνωστοποιεῖται ἡ χορήγηση «ἀργυροῦ νομισματοσήμου» διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1436 284)1838 ἔγγραφου, ποὺ τὸ ὑπέγραψε ὁ Γ. Λουριώτης. Τὸ πρωτότυπο τοῦ σχετικοῦ διπλώματος βρίσκεται στὸ φάκελό του. (Ἀρχεῖο ἀγωνιστῶν (Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη) Ἀθήναι).

11. Βλ. Α. Ζ. Μάμουκα, Τὰ κατὰ τὴν ἀναγέν. τῆς Ἑλλάδος. Πειραιεὺς 1839 τ. 2 σ. 42 & 48, ὅπου ὁ Δοσίθεος φέρεται νὰ ὑπογράψει τὸ πρακτικὸ τῆς σύστασης τοῦ Προεδρείου τοῦ ἐκτελεστικοῦ μὲ πρόεδρο τὸν Ἀλ. Μαυροκορδάτο. Στὴ σελ. 47 τοῦ ἴδιου ἔργου ὅπου πρακτικὰ τῆς Β' Ἐθν. Συνέλευσης βρίσκουμε ὡς ἀντιπρόσωπο Καρπενησιοῦ τὸν Ἀναγν. Ζωρογιαννόπουλο, καὶ στὴ σ. 102 ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Ζωρογιαννόπουλο καὶ τὸν Θανασοῦλα Ἀναγνώστου ἀπὸ τὸ Καρπενήσι.

12. Πρβλ. Ἀρχεῖα ἀγῶνος. Ἐθν. Βιβλιοθ. Χειρόγρ. No 26239 & 26240.

«Διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν ἐνδεικτικοῦ καὶ ἐνυπογράφου γράμματος, δηλοποιούμεν ἡμεῖς οἱ κάτωθι ὄνομασι γεγραμμένοι ἀπὸ τε τῆς κωμοπόλεως Καρπενησιοῦ καὶ τῶν Βλαχωχωριῶν¹³, ἅμα δὲ καὶ ὁ στρατηγὸς ἡμῶν Γιαννάκης Γιολλάσης, ὅτι διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ τὰ συμφέροντα μας παραγενόμενοι προλαβόντως καὶ τὴν Σάλωνα τῆς Φωκίδος¹⁴ συγκροτηθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἐλευθέρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος Συνέλευσιν καὶ διορισθέντες παρὰ τοῦ Ἀρείου Πάγου διὰ νὰ πέμψωμεν καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἤδη συγκροτουμένην Ἐθν. Βουλὴν ἀνδρας ἐκλελεγμένους καὶ ἱκανοὺς διὰ νὰ παραστήσωσι τὰ δίκαια τῆς Πατρίδος μας καὶ νὰ ζητήσωσι τὰ συντηρητικὰ καὶ σωτηριώδη πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ἐπαρχίας μας.¹⁵ Καὶ λοιπὸν μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν συνελθόντων ἡμῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ συνδιασκευασμένων ἐκρίθη εὐλογον καὶ δίκαιον ὑπὸ πάντων τὸ τοιοῦτον. Δι' ὃ καὶ κατ' ἐκλογὴν πέμπομεν πληρεξούσιον τῆς ἐπαρχίας ταύτης τὸν θεοφιλέστατον ἀρχιερέα ἡμῶν κύριον Δοσίθεον φιλογενῆ τε ὄντα εἰς ἄκρον καὶ φιλελεύθερον¹⁶, ἔχοντα ὅλην τὴν ἰσχὴν καὶ κυριότητα διὰ νὰ παραστήσῃ ἀκριβῶς τὰ δίκαια καὶ τὴν κατάστασιν τῆς ἐπαρχίας μας, καὶ νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς Σεβαστῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς τὰ σωτηριώδη ἐφόδια καὶ τὰ πρὸς διόρθωσιν συντείνοντα. Δι' ὃ καὶ εἰς τὴν περὶ τούτων δήλωσιν ἐγένετο τὸ παρὸν τῆς πληρεξουσιότητος γράμμα καὶ ἐδόθη τῇ Θεοφιλίᾳ του πρὸς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν.

Ἐν Μεγάλῳ Χωρίῳ τῇ 13 Δεκεμβρίου 1821

Γιαννάκης Γιολλάσης (Τ.Σ)

Ὁ ἡγούμενος Προυσοῦ Κύριλλος, Παπανικόλαος Τρανοχωρίτης, Γεώργ. Χατζόπουλος, Ζαχαράκης Μπαλτζῆς, Κων/νος Γουβέλης, Δημήτρ. Κολοκυθόπουλος, Δημ. Τρανοχωρίτης, Μήτρος Τζατζίου, Ἀναγνώστης Παπανικόλας ἀπὸ Δομιστά, Γεώργιος καὶ Δημ. Γουβέλης ἀπὸ Μουζήλου, Ἀναγνώστης ἀπὸ Κρίκελον».

Στὸ ἀρχεῖο τοῦ ἀγῶνα (1821) ἀνάμεσα στὰ ἄλλα στοιχεῖα, καθὼς τὰ ἔγγραφα ἀπονόμης παρασήμου στὸ Δοσίθεο «πρὸς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ὑπὲρ Πατρίδος ἀγῶνος», ὑπάρχει καὶ αἴτηση (1865) τοῦ ἀνεψιοῦ του Δημητρίου Παναγιωτίδου, προστάτου πο-

13. Βλ. Π. Ι. Βασιλείου, Ἐπισκοπὴ Λητῆας καὶ Ἀγράφων ὀ. π. σ. 41. καὶ 197 Ἀπὸ τὰ χωρία τῆς παρακειμένης Φθιώτιδας ὀνομάζονται κυρίως πολιτοχώρια τὸ Νεχώρι, τὸ Μαυρίλλο, ἡ Κάψη καὶ τὸ Πιτωσιὰ. Οἱ κάτοικοι γενικὰ τῶν εὐρυτανικῶν ὀνομαζομένων πολιτοχωριῶν, εἶναι γνωστὸ, ὅτι γιὰ τὴν ἐξέγερση τοῦ ἐπιουσίου μετανάστευαν στὴν Πόλην καθὼς καὶ στὶς ἡγεμονίες Μολδαβίας, Βλαχίας κλπ. ὅπου διακρίθηκαν κυρίως στὸ ἐμπόριο τῶν τροφίμων. Ἀκόμη πρβλ. Ι. Γ. Βορτσέλα: Φθιώτις, Ἀθήναι 1907, σ. 481, ὅπου ὅλα τὰ χωριά τοῦ δήμου Τυμφορστοῦ χαρακτηρίζονται ὡς πολιτοχώρια.

14. Ἐλαβε χώραν στὶς 15)1)1821 στὰ Σάλωνα.

15. Στὴν Ἐπίδαυρο στὶς 22)12)1821 ὀρίστηκε ἡ προσωρινὴ Διοίκηση τῆς Ἑλλάδος καὶ στὶς 28)12)1821 ὑπογράφηκε τὸ πολίτευμα τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας ποὺ ὕστερότερα, καθὼς εἶναι γνωστὸ, ἀνασυντάχθηκε σὲ «πανελλήνιο» μὲ βάση τὸ σχέδιο τοῦ Ἰταλοῦ Β. Γαλλίνα, πολιτικοῦ ἐξοριστοῦ ποὺχε παρὲν μέρος σὲ ἐπαναστατικὰ κινήματα. Πρβλ. Κ. Παπαρηγοπούλου. Ἱστορ. τοῦ Ἑλλην. Ἐθνους, Ἀθήναι 1925 τ. VI σ. 41 κέξ. Ν. Δραγοῦμη, Ἱστορ. ἀναμνήσεις. Ἀθήναι 1879 τ. 10 σ. 11 κέξ. Ἐπίσης βλ. Α. Χ. Μάμουκα. Τὰ κατὰ τὴν ἀναγέν. τῆς Ἑλλάδος. Πειραιεὺς 1839 τ. Γ' σ. 21 κέξ. ὅπου ὀνόματα Ἀγραφιωτῶν ἀντιπροσώπων στὴ Β' Ἐθν. Συνέλευση στὸ Ἀστρος. Ι. Κορδάτου, Νεοελ. Πολ. Ἱστορία, Ἀθήναι 1925, σ. 255-325. Ἐλευθεροῦδάκη, Ἐγκυκλ. Λεξικό, Ἀθήναι 1929, τ. 5 σ. 312 καὶ 315, ὅπου ἀρκετὴ σχετικὴ βιβλιογραφία.

16. Δυστυχῶς στὸν ἀγώνα ἐκεῖνο ὑπῆρξαν καὶ μερικοὶ τοῦ ἀνωτέρου ἱερατεῖου, σὰν τὸν Μελέτιο τῆς Λαρίσης, ποὺ ὅχι μόνον δὲν πῆραν ἐνεργὸ σ' αὐτὸν μέρος βοηθώντας ἀνάλογα τὸ ποίμνιό τους ἀλλὰ, ἀντίθετα, ἀντέδρασαν στὴν ἐπιτυχία τοῦ ἀγῶνα. Κι' αὐτὸ γιὰ τὴν προτίμησιν, ἴσως ἀπὸ συνήθεια, τὴν ἀνετη εὐημερία τῆς ἡρεμῆ δουλείας των καὶ τὴν κανονικὴ εἰσπραξὴ καὶ ἐξασφάλισιν τῶν δικαιωμάτων τους παρὰ τὴν ἐπικίνδυνον συμμετοχὴν τους σὲ κινήματα καὶ ἀγῶνες γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων. Πρβλ. Ν.Κ. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα στρατιωτικὰ, τ. Α' σ. 376-390. Ι. Κ. Κορδάτου, Ἡ κοινωνικὴ σημασία τῆς Ἑλλ. ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ἀθήναι 1946 ἔκδοσ. 4 σελ. 72 κέξ. Γ. Φινιέθ, Ἱστορία τῆς Ἑλλην. ἐπαναστάσεως, Ἀθήναι 1954 Α', σ. 268 ὕποσ. 2.

λυμελοῦς οἰκογενείας, γιὰ νὰ τοῦ χορηγηθῆ σύνταξη¹⁷ σὰν μοναδικοῦ κληρονόμου τοῦ Δοσιθέου, «διὰ τὰς στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς αὐτοῦ (τοῦ Δοσιθέου) ἐκδουλεύσεις ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος μέχρις τέλους αὐτοῦ διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος». Ἀκόμη βρήκαμε καὶ ἕνα ἄλλο ἀξιόλογο ἀνέκδοτο ἔγγραφο¹⁸, ποῦ μᾶς δίνει ἐπαινετικό χαρακτηρισμό τοῦ ἐναρέτου ἀνδρός. Τὸ ἔγγραφο αὐτό, ποῦ τὸ πρῶτον φέρνουμε στὴ δημοσιότητα, προέρχεται ἀπὸ τὸ διοικητὴ Καρπενησίου καὶ Κραβάρων μὲ χρονολογία 10)4)1833 ὑπ' ἀριθ. Πρωτ. 743 καὶ λέει:

«Πρὸς τὸν Πανιερ. ἅγιον Λητζᾶς καὶ Ἀγράφων κ. Δοσιθέον.

Ἡ κατὰ τὸ τμήμα τοῦτο καὶ τὰ διοικητικὰ χρέη ἐνιαύσιος διάρκειά μου καθ' ὅς ἔκαμα παρατηρήσεις, μ' ἔδωκεν αὐθεντικὰς πληροφορίας τῆς ἱεραρχικῆς τῶ ὄντι διαγωγῆς σας καὶ τοῦ ἀξιαγᾶστου ζήλου ὑπὲρ τοῦ λογικοῦ ποιμνίου σας, οὐτινος δὲν παύετε ὡς ἀληθῆς ποιμὴν προνοοῦντες τούτου συντήρησιν καὶ φροντίζοντες διὰ τὴν ἐπὶ τὸ ἠθικώτερον αὐτοῦ βελτίωσιν. Εὐαρεστηθεῖσα λοιπὸν ἡ Διοίκησις αὕτη μεγάλως διὰ τὰ ἱεραρχικὰ ταῦτα προτερήματά σας, κρίνει δίκαιον νὰ πέμψῃ τὴν παροῦσαν, τιμῶσα ἀνηκόντως τὴν ἀρετὴν, ἣτις κοσμεῖ τὸ σεβάσιμον ὑποκείμενόν σας.

Τῆ 10 Ἀπριλίου 1833. Ἐν τῇ πόλει Καρπενησίου.

Ὁ Διοικητὴς

Δημ. Χατζηοικονόμου»

Ἐνα ἀκόμη ἀποδεικτικὸ στοιχεῖο γιὰ τὴν ποικίλη ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου τοῦ μέρημα τοῦ Δοσιθέου ἀναφέρουμε. Στὰ Γεν. Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους¹⁹ μεταξὺ ἄλλων ἀφορώντων στὴν μονὴν Προυσοῦ ὑπάρχει κ' ἕνα ἀντίγραφο πρακτικοῦ, ποῦ συνέταξεν ὁ Δοσιθέος στὶς 30)1)1820 «ἐν Μονῇ Προυσοῦ» γιὰ τὴν κατοχύρωση ἐράνου, ποῦ καθὼς φαίνεται ἔγινε τότε, μὲ ὑπόδειξή του, γιὰ τὴν μισθοδότηση δασκάλου ποῦ θὰ δίδασκε στὸ Σχολεῖο τοῦ μοναστηριοῦ τὰ παιδιά τοῦ Μπρουσοῦ, τοῦ Τόρνου καὶ τῆς Καστανιάς-Ἀρακυνθίων.

Στὸν πίνακα τοῦ ἐράνου ἀναγράφονται τοῦτα τὰ ὀνόματα.

Γερασίμου ἡγουμένου γρόσια Τουρκ.	1000
Κυρίλλου μοναχοῦ	» » 1000
Γαβριὴλ	» » 500
I. Οἰκονόμου	» » 400
καὶ I. Κλεσοῦρα	» » 400
Σύνολον	» » 3300

Σ' αὐτὸν τὸν ἐρανικὸ πίνακα δὲν βλέπουμε τὸ ὄνομα τοῦ Δοσιθέου, ἐν τούτοις στὸ τέλος τοῦ σχετικοῦ πρακτικοῦ ἀναφέρεται, ὅτι καὶ ἐκεῖνος θέλει δώσει. Τὴν διενέργεια τοῦ ἐν λόγῳ ἐράνου ἐπεκύρωσε καὶ ἡ Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου τῆς Πόλης, καθὼς μᾶς λέει σχετικὰ πρακτικὸ τῆς ἀπὸ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1820.²⁰ Ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἐπανασύστασι καὶ κανονικὴ λειτουργία τῆς Σχολῆς τοῦ Καρπενησίου ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον ἔδειξε ὁ Δοσιθέος. Ἔστειλε σχετικὲς ἐγκυκλίους στὸ ποίμνιό του. Κατάρτισε ἐπιτροπὲς γιὰ τὴ διενέργεια ἐράνου, στὸν ὅποιο πρῶτος συμμετέσχε μὲ γρόσια 500, καὶ γενικὰ ἐπέδειξε πρωτοβουλία καὶ μέρημα ἐξαιρετικὴ. Μάλιστα στὴν ἐποχὴ ἐκείνη εἶχε συμ-

παραστάτη τοῦ καὶ τὸν Καρπενησιώτη ἐπίσκοπο Φαρσάλων Δαμασκηνό, ὁ ὁποῖος προσέφερε στὴ Σχολῆ 120 τόμους βιβλίων καὶ «ἀφιέρωσε» γρόσια 1500, τὰ ὅποια ὁμως, καθὼς ἀναφέρεται στὸν κώδικα τοῦ Γεωργ. Ἐναγν. Ἰατρίδης σ. 15-18 ὅπου ὁ κατάλογος ἐράνου γιὰ τὴ Σχολή, δὲν κατέθεσε πραγματικά. «Μέχρι σήμερον δὲν ἔδωκεν οὐδ' ὀβολὸν μόνον μερικὰ βιβλία» γράφει ἀνώνυμος στὴν ἄκρη τῆς σχετικῆς σελίδας τοῦ κώδικα.

Ἀξιοσημείωτη εἶναι μιὰ αἴτηση πρὸς τὸ Πατριαρχεῖο τῆς Πόλης καὶ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο ποῦ ὑπογράφεται ἀπὸ τοὺς δυὸ ἐπισκόπους Δοσιθέο καὶ Δαμασκηνό καὶ ἀπὸ μερικοὺς παπάδες καὶ προκρίτους τοῦ Καρπενησιοῦ, μὲ τὴν ὁποία ἐπικαλοῦνται τὴν ἐνίσχυση τοῦ Πατριαρχείου γιὰ τὴν ἐπανασύστασι καὶ λειτουργία τῆς Σχολῆς Καρπενησίου. Μάλιστα προτείνεται ἡ ἐνέργεια σχετικοῦ ἐράνου στὴν Πόλη καὶ στὶς ἡγεμονίες ὅπου ὑπῆρχαν πολλοὶ Εὐρυτᾶνες καὶ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ ὁποίου λένε, ὅτι ἔστειλαν «τὸν πανοσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις Γεράσιμον» τῆς μονῆς Προυσοῦ. Χρονολογία αἰτήσεως ἀπὸ τὸ Καρπενήσι τὸ 1818. Αὐτοὶ ποῦ τὴν ὑπέγραψαν εἶναι οἱ ἐξῆς²¹:

«...Δοῦλοι ταπεινότατοι.

†Ὁ Λητζᾶς καὶ Ἀγράφων Δοσιθέος. Ὁ Φαρσάλων Δαμασκηνός.

†Ὁ ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ Προυσοῦ παροικῶν Κύριλλος ὁ ἐν πατρῶσιν ἐλάχιστος δοῦλος ὑμῶν.

†Πέτρος ἱερεὺς, ὁ οἰκονόμος δοῦλος ὑμῶν. (Πρόκειται γιὰ τὸν Πέτρο τὸν Ἰθακήσιο).

†Δημήτριος ἱερεὺς, δοῦλος ὑμῶν.

†Γεώργιος ἱερεὺς, δοῦλος ὑμῶν.

†Ἀναγνώστης Εὐσταθόπουλος ἀπὸ Κασαπᾶ, δοῦλος ὑμῶν.

†Ἰωάννης Τζιάτζος, δοῦλος ὑμῶν.

†Ἰωάννης Δημητρίου Συγγερελιώτης, δοῦλος ὑμῶν.

†Ζαχαρίας Μπλατζῆς, δοῦλος ὑμῶν.

†Δημήτριος Κολοκυθόπουλος ἀπὸ Κασαπᾶ, δοῦλος ὑμῶν.

†Λάσκαρις Μπλατζῆς, δοῦλος ὑμῶν.

†Ἀναγνώστης Ἰατρίδης, δοῦλος ὑμῶν.

†Κωνστ. I. Τζιάτζου, δοῦλος ὑμῶν.

†Πύρρος Τζιατζιόπουλος, δοῦλος ὑμῶν.

Ἐπίσης τὸ γεφύρι ποῦ συνδέει τὸ Καρπενήσι μὲ τὸν Ἄγ. Ἀνδρέα ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Καρπενησιώτη, σύμφωνα μὲ «ἐνθύμησι» τοῦ Γ. Ἄν. Ἰατρίδης, εἶναι ἔργο τοῦ Δοσιθέου. Ἡ σχετικὴ «ἐνθύμησι» μᾶς λέει²²:

«αωιη^ο-ιδ' Ἰουλίου (1818 14 Ἰουλίου), ὠκοδόμηται ἡ γέφυρα ἢ ἐν τῇ ὑπερωρεῖα τῆς ράχους τοῦ Ἄγ. Δημητρίου διὰ φιλοπόνου δαπάνης τοῦ πανιερωτάτου καὶ θεοφιλεστάτου Ἁγίου Λητζᾶς καὶ Ἀγράφων κὺρ Δοσιθέου τοῦ ἐκ Σοφάδων τῆς Θεσσαλίας οὗ ἡ μνήμη αἰώνιος. Ἐκτοσε τὴν προσηγορίαν ἔσχε: γέφυρα τὸν δεσπότην καλεῖσθαι». Καὶ πραγματικά καὶ σήμερα τὴ λένε «τὸ γεφύρι τ' Δισπότη».

Τὸν Δοσιθέο, καθὼς καὶ τοὺς περισσοτέρους ἐπισκόπους Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων²³, συναντᾶμε σὲ διάφορες ἐπιγραφὰς

21. Πρβλ. Κώδικα τῆς Σχολῆς Καρπενησίου (Γ. Ἄν. Ἰατρίδης) σ. 235-236.

22. Στὸν ἴδιον κώδικα σ. 3-4.

23. Βλπ. Π. Η. Πουλίτσα, Ἐπιγραφαί, ἐνθυμήσεις καὶ σιγίλλια ἐξ Εὐρυτανίας, στὴν Ἐπετ. Βυζ. σπουδῶν, ὅπ. π. σ. 264. Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονολογία Ἠπειροῦ, Ἀθήναι 1856, σ. 4 καὶ 98. Π.Ι. Βασιλείου: Ἡ ἐπισκοπὴ Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων κλπ. ὅπ. π. σ. 137-217. Στὴ σελ. 251 τοῦ ἐν λόγῳ ἔργου ὑπάρχει ἐπισκοπικὸς κατάλογος ὅπου οἱ ἐξῆς ἐπίσκοποι: Μακάριος (1518...), Ἰωακείμ (1542...), Λουκάς (1544-1560), Θεόφιλος (1565...), Ἀθανάσιος (1600...), Διονύσιος (1600;...), Γαβριὴλ (...), Ἀνανίας (...), Ἀκάκιος (1609-1611), Ἀρσένιος (1623...), Δαρόθεος (1624...), Δανιὴλ (1641...), Γρηγόριος (1647...), Ἀνθιμος (1647-1657), Ἰάκωβος (1657-1678), Ταράσιος (1680...), Νεόφυτος (...), Δαμασκηνός (...1690), Γρηγόριος (1690-1693), Διονύσιος «ὁ Χίος» (1693-1730), Ἰωσήφ (1721...), Διονύσιος «ὁ ἐξ Ἰωαννίνων» (1730-1739), Κωνσταντῖος «ὁ Μυτιληναῖος» (1739-1748), Νεκτάριος (1749-1766), Διονύσιος «ὁ Λαρισσαῖος» (1766-1793), καὶ τελευταῖος ὁ Δοσιθέος Παναγιωτίδης (1793-1842).

ἐκκλησιῶν, σὲ διάφορα ἔγγραφα κλπ. Ἔτσι στὴ βάση τοῦ Ἁγίου Ποτηρίου τῆς ἐκκλησίας Ἁγ. Νικόλαος τῆς Ἀνδράνοβας Ἀρακουνθίων βρίσκουμε χαραγμένη τὴν ἐπιγραφή «Λητζᾶ(ς) Δοσιθέου 1794»²⁴. Σὲ κώδικα μονῆς Προυσοῦ ἀναφέρεται, ὅτι «εἶναι τοῦ Λητζᾶς Διονυσίου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ Δοσιθέου Λαρισαίου, ἔπειτα ἀφιερῶθη εἰς τὴν μονὴν Προυσοῦ καὶ ἔστω εἰς ἐνδειξιν»²⁵. Στὸ ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ ἐπισκόπου Περιστερᾶς Παΐσιου «ἠω Ἰουλίου ΚΣΤ» (=1800 Ἰουλίου 26) ὑπάρχει ἡ ὑπογραφή του.²⁶ Στὴν «Ἱερὰ Διήγησις περὶ τῆς εἰκόνας τῆς Θεοτόκου τῆς μονῆς Προυσοῦ» ἀ' ἐκδοσὴ 1812 καὶ γ' ἐκδοσὴ 1869 Λαμία, ἀναφέρεται ἡ ὑπογραφή τοῦ Δοσιθέου σὲ πιστοποιητικὸ περὶ τῆς θαυματουργοῦ εἰκόνας μὲ χρονολογία «1812 Μαρτίου 4».²⁷ Ἀλλὰ καὶ σὲ ἀρκετὲς ἄλλες πηγὲς τὸν βρίσκουμε καὶ πού, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀναφέραμε στὶς ὑποσημειώσεις τῆς παρουσίας μελέτης μας.

Τέλος θὰ πρέπει νὰ προστεθῆ, ὅτι μέχρι τοῦ 1833 ὁ Δοσίθεος ἦταν ἐπίσκοπος Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων, ἐπισκοπῆς, ἡ ὁποία ἔκτοτε μετωνομάστηκε σὲ «Καλλιδρόμη»²⁸ μὲ ἔδρα τῆς πάλι τὸ Καρπενήσι, ὅπου παρέμεινε συνεχίζοντας τὴν ἐπισκοπεία του στὴν ἀνεξάρτητη πιά ἐπισκοπὴ του, ὡς τῆ 1)2)1842 ὁπότε ἀπεδήμησεν εἰς Κύριον. Τὸν ἔθαψαν στὸν περίβολο τῆς Παναγίας τοῦ Καρπενησιοῦ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπὶ 49 ὀλόκληρα χρόνια²⁹ ἐπάξια ἐκτέλεση τοῦ καθήκοντός του πρὸς τὸ ποίμνιό του καὶ τὴν Πατρίδα.

Εὐτυχῶς ἡ Πολιτεία ἐγκαιρα, δηλαδὴ πρὸ τοῦ θανάτου του, ἀνεγνώρισε τὶς πατριωτικὲς του ὑπηρεσίες, δυστυχῶς ἄγνωστες στὸ σύνολό των σὲ μᾶς, καὶ τοῦ ἔδωκε τὸ «ἀργυροῦν νομισματόσημον (ἀριστεῖον) πρὸς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ὑπὲρ Πατρίδος ἀγώνος»³⁰.

24. Πρβλ. Π. Η. Πουλίτσα, ἐπιγραφαὶ κλπ. ὁπ. π. σ. 268 παρ. 52. Στὸ φάκελο τοῦ ἀγωνιστῆ Π. Βλαχοπούλου (χειρόγρ. Ἐθν. Βιβλιοθήκης μας) ὑπάρχει ἰδιόγραφη βεβαίωση τοῦ Δοσιθέου γιὰ τὶς πολεμικὲς ὑπηρεσίες πού πρόσφερε στὴν πολιορκία τῶν Τούρκων τοῦ Καρπενησιοῦ ὁ Βλαχοπούλος. Γράφει λοιπὸν σ' αὐτὴν ὁ Δοσίθεος ἀπὸ 20)3)1824 (ἀπὸ τὸ Μπρουσό), ἀνάμεσα σὲ ἄλλα, ὅτι «ὁ Βλαχοπούλος δὲν ἔπαυσεν ἀγωνιζόμενος καθὼς ἄρχισεν ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν στὸ Καρπενήσι πρῶτον μὲν μὲ τὰς παραινέσεις του, καὶ δεύτερον μὲ τὴν τακτικὴν τοῦ πολέμου μὲ κανόνια ξύλινα, μὲ λαγούμια καὶ μὲ ἄλλα πολλὰ ἕως ὅτου ἐδιώχθησαν ἀπὸ τὴν ἀναθεν κωμόπολιν τὸ Καρπενήσιον καί, ὅτι μετέπειτα πάντοτε ἐπολέμησε μὲ τέχνην, ἀνδρείαν καὶ γενναϊότητα...». Ἀλλὰ φανταστῆτε πόλεμο μὲ... ξύλινα κανόνια πού φυσικὰ μὲ τὴν πρώτη βολὴ τους διαλύονταν καθὼς μᾶς πληροφορεῖ ὁ Σ. Τρικούπης. (Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως, Ἀθήναι 1925 ἐκδ. Ι. Σιδέρη τ. 1^{ος} σ. 196. Π. Ι. Βασιλείου: Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 21 στὴν Ἐδρυνανία καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ Καρπενησιοῦ, Ἀθήνα 1960 σ. 4.

25. Βλπ. Σπ. Λάμπρου, Κατάλογος κωδίκων τῆς ἱερᾶς μονῆς Προυσοῦ κλπ. σὺν π. Ν. Ἑλληνομνήμων τ. 10 1913, σ. 310. Τοῦ ἴδιου, «Ἐνθυμήσεις κλπ.» σὺν ἴδιο περιοδικό τ. Ζ' σ. 234. Τὸ ἐπὶ ἐδῶ παρουσιάζεται ἐσφαλμένως ὡς «Λαρισαῖος» δὲν ἔχει καμμιά ἀξία, γιὰτι ἔχουμε ἀναμφισβήτητες καὶ ἀσφαλεῖς πηγὲς γιὰ τὸν τόπο τῆς καταγωγῆς του.

26. Πρβλ. κώδικα τῆς Λάρισας, φύλ. 98α.

27. Πρβλ. κώδικα Νο 3 τῆς μονῆς Προυσοῦ, σ. 865-866, ὅπου περιέχεται ἐπιστολὴ τοῦ Δοσιθέου πρὸς τὸν Πατριάρχη τῆς Πόλης γιὰ τὴ Σχολὴ τοῦ Μπρουσοῦ. Ν. Ι. Γιαννοπούλου, «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι Θεσσαλίας» σὺν π. «Θεολογία» τ. 13 1935, σ. 33.

28. Μὲ Β. Δύγμα τῆς 21)11(3)12)1833 οἱ μόνιμες ἐπισκοπικὲς ὀρίστηκαν σὲ 10, οἱ δὲ προσωρινὲς σὲ 30. Στὴν ἐφημ. Κυβερν. φύλ. Νο 38 σ. 288 τοῦ 1833 ἀναφέρεται ὡς ἐπίσκοπος Καλλιδρόμης «ὁ μέχρι τότε Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων».

29. Βλπ. Κώδικα Νο 171 τοῦ Γ. Ἀναγν. Ἱατρίδης (Γεν. Ἀρχεῖο τοῦ Κράτους). Στὴ σελ. 1841 ὑπάρχει ἰδιόγραφος τοῦ Δοσιθέου ἀντιγραφή τῆς διαθήκης Σεργίου τοῦ Μακραίου τοῦ Φουρνιάτη, μαθητοῦ τοῦ Θεοφάνη «τοῦ ἐκ Φουρνᾶ» καὶ τοῦ Εὐγένιου Βούλγαρη. Στὴ σελ. 1842 τοῦ κώδικα αὐτοῦ ὁ Γ. Ἀν. Ἱατρίδης ἀναφέρει ὅτι ὁ Δοσίθεος «μετέστη δὲ τῆ ἀ' Φεβρουαρίου τοῦ ἠωμβ' ἔτους καὶ ἐτάφη ἐν τῷ ἀρκτικῷ περιβόλῳ τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ (Καρπενησιοῦ) ἱεροῦ ναοῦ τῆς Παναγίας. ἠωμθ' τῆ ἰθ' Φεβρ. χεῖρ. Γ. Α. Ι.» Βλπ. ἀκόμη +Ἱεζεκιὴλ «Ἀρχιερεῖς Ἀγραφιῶται» σὺν π. Θεσσαλικά Χρονικά, Ἀθήναι 1930 τ. Γ' σ. 101, χωρὶς ὅμως ἐνδιαφέροντα καὶ ἐξακριβωμένα στοιχεῖα. Ὁ μητροπολ. Β. Ἀτέσης ἀναφέρει ἡμέραν θανάτου τοῦ Δοσιθέου τὴν 5)2)1842. (Ἐπίτομος ἐπισκοπικὴ Ἱστορία... Ἀθήναι 1948, Α' σ. 37).

30. Βλπ. Ἀρχεῖο Ἀγωνιστῶν. Χειρόγρ. 26241 (Ἐθν. Βιβλιοθήκη Ἀθηνῶν).

ΣΤΙΧΟΙ ΕΠΙ ΤΗ ΕΠΕΤΕΙΩ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Ζ. ΠΑΠΑ-ΓΩΑΝΝΟΥ

Ἐγεννήθη ἐν Καττωριῶ Βόλου. Διετέλεσεν ἐπὶ τριακονταετιᾶν πρόεδρος καὶ ἀπὸ τοῦ 1963 ἐπίτιμος πρόεδρος τῆς ἐν Βόλῳ Ἐνώσεως Ἐφεδρῶν Ὑπαξιωματικῶν καὶ ὀπλιτῶν Θεσσαλίας καὶ ἀνώτατος Σύμβουλος τῆς Συνδίας Πολεμιστῶν καὶ τραυματιῶν Ἑλλάδος. Συνέγραψεν πλεῖστα ἄρθρα ὑπὲρ τῶν δικαίων τῆς πολεμιστικῆς τάξεως.

ΣΤΑ 80 ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Σὰν ἔλαμψε στὸν οὐρανὸ τῆς λευθεριᾶς λιακάδα
καὶ μιὰ γωνιά ἀνέκτησε τὴ σκλαβωμένη Ἑλλάδα
αἰῶνες μὲ χαμό,

Ἡ Ρούμελη καὶ ὁ Μωριάς ἀπλώσανε τὰ χέρια
καὶ μιὰ ἀδερφή ἀγκάλιασαν σὲ γιορτινὰ ἐλευθέρια
μὲ ἐθνικὸ παλμό.

Ἐχει βουνὰ τὸν Ὀλυμπο, τὸ Πήλιο τὴν Ὀσσα
καὶ Θεσσαλία λέγεται καὶ θέλγητρα ἔχει τόσα
σὲ κάθε τῆς μεριά.

Κυλάει στὸν κάμπο ὁ Πηνειός, τὰ δέντρα καθρεφτίζει,
περνᾶ τὸ χάσμα τῶν Τεμπῶν, τὴ θάλασσα ἀντικρῶζει
καὶ ρίχνει τὰ νερά.

Σὰν ἅγιοι θρόνοι τὰ βουνὰ μ' ἐρημοκκλήσια ἀνάρια,
αὐλοὶ βοσκῶν, βαλανιδιές καὶ καστανιές, πρινάρια,
χαρίτων εἶν' πηγὴ.

Στὶς πεδιάδες οἱ ἄγροὶ μὲ στάχυα, ἀλλοῦ λειμῶνες
κι ἀλλοῦ σκαπάνης μάρμαρα σὲ μυθικοὺς αἰῶνες
τῆς Θεσσαλίας γῆ!

Τοῦ Δία ἀδράχνει κερανοῦς, τὰ σιδερά της σπάζει
κι ἀπ' τοῦ Τυράννου τὰ δεσμὰ ἀδέρφια τρία ἀρπάζει
τοῦ Δώδεκα ὁ καιρὸς.

Μακεδονία, Ἡπειρος καὶ τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου
ξεκίνημα τῆς λευθεριᾶς ἡ χώρα τοῦ Φεραίου,
τῶν λόγων του καρπός!

Τῆς Θεσσαλίας τὰ παιδιά, μ' ἀνδρεία γιγαντένια,
τὴν Πρῶτη Μεραρχία τους τὴν εἶπαν «Σιδερένια»
σ' ἀγῶνες ἐπικούς!

Στὴ Σαλονίκη, πρώτη αὐτὴ καὶ πρώτη στὸ Στρυμόνα
καὶ εἰς τὴ Σμύρνη πρώτη ἐκεῖ σὲ δόξας κολοφῶνα
μὲ θυσιῶν βωμούς.

Ζήτω ἡ γῆ ἡ Θεσσαλικὴ μὲ ὁμορφιές καὶ χάρες
τῆς χώρας μας καρδιά,

Ζήτω ἡ Μάννα Ἑλλάδα μας πού, πρῶτα κόρες σκλάβες,
τοὺς δῖν' ἐλευθεριά!